

RINDI

Nr 1 • 2007

RINDI

TIDSKRIFT FÖR GOTLÄNSK BOTANIK

Årgång 27 • 2007 • Nr1

Tidskriften ges ut av Gotlands Botaniska Förening

Redaktion: Marita Westerlind, Grötlingbo, Skolan 123, 623 38 Havdhem

Rindi erhåller du antingen genom att bli medlem i Gotlands Botaniska Förening (att bli medlem kostar fr.o.m 2007 150 kr/år för den som bor i Sverige, 250 kr/år för den som bor i utlandet och inte betalar genom svenskt postgiro) eller genom att prenumerera (samma pris som för medlemskap). Familjemedlem betalar 25 kr/år. Studerande betalar 75 kr/år.

Föreningens postgiro är 68 36 66-2. (OBS! Betalning med check accepteras ej!)

Adressen är: Gotlands Botaniska Förening, c/o Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby.

Gotlands Botaniska Förening

är en ideell sammanslutning som har som ändamål att verka för ökad kunskap om Gotlands växter och för bevarandet av en rik flora på ön. Föreningen vill också bland allmänheten sprida intresse för botanik och naturskydd.

Dessa mål söker föreningen förverkliga bl.a. genom att verka för utforskandet av Gotlands flora, att biträda myndigheter och organisationer i behandlingen av botaniskt betydelsefulla naturskyddsfrågor, att utge tidskriften Rindi och även på annat sätt informera om och propagandera för sin verksamhet och sina åsikter samt genom att arrangera exkursioner och sammankomster.

Styrelse

Ordf.	Jörgen Petersson, Humlegårdsvägen 18, 621 46 Visby	tel 0498-21 45 59
V. ordf.	Karin Wågström, Furubjers, 620 33 Tingstäde	tel 0498-27 42 66
Sekr.	Gun Ingmansson, Vinkelgatan 2 b, 621 49 Visby	tel 0498-27 13 43
Kassör	Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby	tel 0498-21 61 92
Övriga	Kerstin Gahne, Stenkumla, Bertels 162, 621 95 Visby	tel 0498-26 21 44
	Bo Göran Johansson, Vall, Levide 508, 621 93 Visby	tel 0498-26 62 04
	Fabian Mebus, Väskinde, Väskinds, 621 72 Visby	tel 0498-21 36 03
	Dan Paulsen, Talluddskviar 22D, 621 41 Visby	tel 0498-26 49 75

Omslagsbild: Gulyxne *Liparis loeselii* Harudd, Hall 2 juli 2006. Foto: Marita Westerlind

”Landet blev helt bart och skallogt”

Hur landskapet på södra Gotland (Sudret)

såg ut på Linnés tid jämfört med idag

CAROLINE EDELSTAM

Carl von Linné reste under en månad 1741 tillsammans med sex lärjungar runt på Gotland. Han hade fått i uppdrag av Svea rikes ständer, alltså riksdagen, att genomföra resan. Instruktionerna inför resan innebar att han skulle efterforska tillgången på färg- och medicinalväxter, nyttiga ler- och jordarter, underrätta sig om naturalhistorien samt noga föra dagbok och efter hemkomsten rapportera sina fynd.

Dagboken ligger till grund för den av Linné 1745 utgivna reseberättelsen. Eftersom det gick fyra år mellan det att resan företogs och reseberättelsen skrevs, kan det ha blivit en del förändringar i den tryckta reseberättelsen, som jämfört med dagboken visserligen är mer genomarbetad men i vissa fall också något förenklad. I denna studie har jag valt att använda dagboken så mycket som möjligt (Gullander 1985), och i vissa fall jämföra med den tryckta reseberättelsen (von Sydow, red. 1977), för att få en så autentisk bild som möjligt.

Alvaret på Sudret, *Sundrealvret*, färgas blått av blåeld. Sundre kyrka i bakgrunden.

Foto: 28 juni 2004.

Bakgrund och syfte

Linné beskrev under sin resa landskapet de färdades genom, ibland översiktligt, ibland lite mer detaljerat (t.ex. ängar). Han skrev ur ett nyttoperspektiv om träd, buskar och örter, om jordbruket och boskapsskötseln mm. Ibland skymtar även landskapet i stort fram bakom de mer handfasta, praktiska iakttagelserna.

Syftet med uppsatsen, som skrevs under sommarkursen *Carl von Linné 2006* vid Uppsala universitet, är att jämföra landskapet under Linnés tid med dagens landskap, speciellt när det gäller ängar och betesmarker, samt att visa på de förändringar som skett.

För att inte bli för omfattande, har uppsatsen avgränsats geografiskt till sydöstra Gotland och Sudret, med socknarna Eke, Grötlingbo, Fide, Öja, Hamra, Vamlingbo, Sundre och Näs.

Ett viktigt källmaterial, förutom dagboken och den tryckta reseberättelsen, har varit historiska kartor, skattdrägningskartorna¹ från 1702 - 1704, som i digitaliserad form finns hos länsstyrelsen på Gotland (Visby).

Landskapet på Linnés tid

Linné levde under självhushållningens tid, innan den agrara revolutionen började slå igenom i slutet av 1700-talet och före 1800-talets omdanande skiftesreformer. I den gamla bondehushållningen var man beroende av den egna produktionen på gården för att få mat, kläder, värme, material till byggnadsvirke mm. Boskapsskötseln var viktigare än åkerbruket och landskapet var indelat i inägor och utmark. I inägorna, som var instängslade mot utmarken, fanns åker och äng. Ängsmarken, där vinterfodret till djuren togs, var flera gånger större än åkermarken. Den vidsträckta utmarken (skog och alvarmarker) betades huvudsakligen av får.

En stor del av utmarken, skogen, var på Gotland inhägnad till hagmark. Linné skriver en hel del om betet och om det fanns någon skog, men ingenting om några hagar. På lantmäterikartorna från tidigt 1700-tal framgår att hagmarken ofta är samlad runt gårdarna eller byn, som en förlängning av ängsmarken. Hagarna låg mellan inägorna och utmarken. Där betade djur man ville ha nära till hands, som hästar och mjölkkor, eller som behövde extra tillsyn, t.ex. småkalvar och lamm.

Även om betesmarkerna (utmarken, skogen och hagarna) upptar den totalt sett största arealen är det ängarna och lövträden som tilldrar sig det största intresset hos Linné. Men om lövtäkt antecknar Linné inte någonting under sin gotländska resa. Förmodligen var det så vanligt att hamla lövträden (på Gotland *klappa*) i ängarna och kanske även i hagarna, att det inte nämndes vare sig som någon nyhet eller något avvikande. Löven samlades in, torkades och gavs som vinterfoder till djuren tillsammans med ängshöet, och så var det i hela Sverige. Troligen var i stort sett alla lövträd på Gotland hamlade. Än idag är Gotland det landskap som har flest lövtäktsträd bevarade (Jordbruksverket 2002–2004).

¹ Skattdrägningskartorna upprättades i början av 1700-talet, en för varje socken, och förvaras i original på Lantmäterikontoret i Visby.

Bredkvie änge i Fide är ett av Sudrets typiska björkängen, men ek, ask och hassel ger också karaktär åt det omväxlande och mycket artrika ängset. I den östra delen ligger det stora ljusöppna *broidsraumet*, där svinrot, ängsvädd och darrgräs dominerar. Även stagg, ljung, blodrot, knägräs, loppstarr och tätört växer i den sandiga, magra, friska till fuktiga ängsmarken. Vid en inventering år 2000 noterades inte mindre än åtta olika orkidéarter, av vilka S:t Pers nycklar, Jungfru Marie nycklar och nattviol är bland de vanligaste. I ängset växer även rödlistade arter som hartmansstarr och ljungsnärja. (Foto: juni 2006)

Idag talar man om de gotländska lövängarna, men löväng var inte någon term Linné använde. Han nyttjade istället formuleringar som *ängar* och *lövrika lundar*. Det var först under 1800-talet som den växtbiologiska termen löväng började användas².

”Ängarna voro magnifika, likare lundar och trädgårdar”

På sin färd runt Gotland, som Linné och hans följe började norrut, hade de redan hunnit besöka Visby, Fårö och Östergarnslandet med Torsburgen, innan de fortsatte resan ner mot södra delen av ön och den allra sydligaste delen som idag kallas Sudret. Redan vid Alskog noterar de hur landskapet ändrar karaktär, blir lummigare med mer lövträd. Linné skriver i dagboken:

”Hela norra trakten av Gotland, som vi genomrest bestod av kalkflisa under jorden,

² Löväng i betydelsen ”genom kontinuerlig slåtter och lövtäkt tillkommen äng” användes första gången 1824, enligt SAOB, Svenska akademins ordbok.

men här vid Alskog begyntes ett nytt land, på vilken fanns mer sand eller ler och mylla utan berghällar. Denna trakten innesluter Alskog, Garda, Lye... Härpå sågom vi strax en differens i naturen, ty vid byarna fanns strax mer lövskog av ek, hassel, hagtorn, slån, ask, björk. ”

De passerade Eke och noterar: *”Ansenliga ängar och lövrika lundar voro omkring Eke kyrka.”* Dessa ängar är idag till större delen upplöjda till åker eller igenväxta till i det närmaste ogenomtränglig lövskog. Numera dominerar åkermarken, även om små rester av de tidigare så vidsträckta ängarna och hagmarkerna ändå finns kvar kring Eke kyrka. Endast en mycket liten areal hävdas ännu med slätter. Söder om kyrkan slås en mindre del av ett större före detta änge, som i övrigt betas av får. I den nyrestaureerade betesmarken växer ett par hundra hamlade askar och almar (även lundalm) tillsammans med hassel, hagtorn, vildapel och spärrgreniga ekar. Många av de hamlade träden står utmed stensträngar och andra kulturspår, som visar att marken har en mycket gammal odlingshistoria.

Vad Linné menar med lövrika lundar kan vi bara gissa oss till. Lundarna bestod förmodligen av hamlade (klappade) lövträd som stod utspridda i dungar både i ängarna och i hagmarkerna.

Men, ännu magnifikare skulle det bli. Från deras färd på väg mot den allra sydligaste delen av ön, skriver Linné i dagboken:

”Ängarna omkring Grötingbo, Fide, Öja och Hambra voro magnifika, likare lundar och trögårdar, än någon mark, träden voro överflödiga, hassel, mycken björk, ansenlig ask, något ek. Där hassel stod lagom tätt och lagom runt [i den tryckta reseberättelsen står runt] växte det härligaste gräs, att man härav kunde se, att hasselen ej bränner marken utan densamma hjälper. Var ock stora torg lågo uti desse lundar, var gräset smått, som intet äga hasselskugga.”

Linné nämner särskilt ängarnas rikedom på träd; björk som är ett karaktärsträd för Sudrets sandblandade mylla ovanpå sandstenen, men även ask, som säkerligen var hamlad, och någon ek samt hassel. De stora *braidrsräumen* (öppna slätter där det avslagna ängshöet breds ut för att torka) som är så utmärkande för Sudrets ängen, noterades även (Olsson 2006).

Hasseln intresserade sig Linné särskilt för. Och att en viss hasselskugga är bra för gräsväxten kan man än idag iaktta i ängarna. Skuggan behövs för att minska avdunstningen och förhindra uttorkning. Men om den blir för tät löses gräsvålen upp, artrikedomen minskar och gräsväxten blir dålig. Då hasseln förr hade många användningsområden (till tunnband, korgar, gårdsgårdar mm), röjdes hasselbuskarna regelbundet, höggs ur och förnygrades. Nedhängande grenar som var i vägen vid slåttern togs bort.

Buskarna blev därmed strutformiga och fick aldrig chansen att växa sig stora och höga, däremot kunde de bli gamla. Riktigt gammal hassel får grova socklar (Hæggsström 2000). De kan ha en omkrets på flera meter, men behöver för den skull inte ha grova stammar eller grenar. I Burs på sydöstra Gotland finns exempel på hasselbuskar med socklar som är över 6 meter i omkrets (Ängs- och betesmarksinventeringen 2002-2004).

Hassel i Bredkvie änge, Fide.

Vad Linné menade med lagom rumt³ ska ställas i relation till de tuktade buskar som fanns under hans tid, och inte till våra nutida, ofta yvigt friväxande hasselbestånd.

Några fler ängar nämns inte av Linné på Sudret förrän sällskapet kommer till Sundre: "*Dessa ängar hade liten lövskog*"⁴ Troligen bestod den lövskogen av några hamlade askar eller andra lövträd, i anslutning till kyrkan.

Hur mycket finns det kvar?

På hela Gotland omfattade ängsarealen i början på 1700-talet uppskattningsvis 350 km² (Rosén 1991). Dagens ängsareal på cirka 300 ha fördelat på 151 ängen (Jordbruksverket 2002-2004) motsvarar bara knappt en procent av vad som en gång fanns! Det är i det perspektivet vi ska se de få och små kvarvarande ängena på Sudret.

På Skattningskartan framgår tydligt att det fanns en hel del ängar på södra Gotland under 1700-talet, även om betesmarkerna, hagarna och den samfällda utmarken upptog den största arealen. Nästan alla av dessa ängsmarker är idag borta, och de ängen

³ Han menade förmodligen att de stod med lämpligt avstånd, inte för stort och inte för litet.

⁴ I den tryckta reseberättelsen står *en* liten lövskog

I det vackra prästänget i Fide blommar brudsporre rikligt tillsammans med svinrot, ängsvädd, vildlin, brudbröd, rosettjungfrulin, gullviva, darrgräs, loppstarr, Sankt Persnycklar och skogsnycklar. Höskallra och korskovall, den senare rödlistad, trivs också i ljusöppna delar fast på lite torrare mark. I halvskuggan under träden återfinns arter som skogsnäva, skogsstarr, och svärdsyssla. I ett hörn av änglet växer enstaka jungfrulin. Trädsiktet domineras av ek, men björk och hamlad ask finns också liksom hassel och hagtorn. (Foto: juni 2004)

som finns kvar är förmodligen ännu lövrikare och lummigare, eftersom man inte hamlar och röjer lika mycket som tidigare. Socknarna Grötlingbo och Öja har flest ängen och också den största sammanlagda arealen på Sudret (Öja 27 ha, Grötlingbo 15 ha) medan Sundre helt saknar ängar. I Vamlingbo finns det sydligaste ännu hävdade änglet på ön, Storms (0,9 ha) (Ängs- och betesmarksinventeringen 2002-2004). Där det en gång varit ängen i Fide breder numera täta lövlundar ut sig, mycket träffande beskrivna som ”i det närmaste ogenomträngliga näktergalssnår” (Olsson 2006). Endast 4 ha hävdad ängsmark finns kvar i socknen, med Fide Prästäng i spetsen, ett av öns mest artrika och välbesökta ängen, och det lilla fina änglet vid Bredkvie, med många olika orkidéer och andra för ön ovanliga växter.

Växter i ängarna

Linné gör ingen heltäckande beskrivning av växterna i ängarna. Han nämner ändå vissa arter, som på ett eller annat sätt är intressanta eller karaktäristiska för ängsmarken. Här följer ett utdrag ur dagboken, som är något utförligare när det gäller arterna än den tryckta

Späd ögontröst, *Euphrasia stricta* var. *tenuis*, en liten annuell som förr var mycket vanlig i ängarna. Den är mycket känslig för upphörd hävd och är beroende av årlig slåtter för att fröna ska kunna gro.

reseberättelsen (ängarna omkring Grötlingbo, Fide, Öja och Hamra⁵) :

"Ängarna stodo tapetserade av följande blommor: slåtterblomma, brudbröd, vildlin, grässtjärnblomma, ögontröst, käringtand, getväppling, blodrot, brunört.

Här växte honungsblomster med alla blommor på en sida, purpurknipprot hade ej utslagna blommor. Björnloka stod i de till ängen lagde åkrar såsom hampa, tät. Här fanns revormstörel, åkerranunkel, småborre, cikoria, dådra, åkervinda, blåtåtel, vägtåg, nässelklocka, skelört, kransborre, johannesört.

Ängsvädd koxade nu fram med sitt blå huvud, påminnandes lantmannen, att allt borde avskäras, såsom hennes rot, att rätta slåttertiden nu var för handen."

Särskilt intressant är att i dagboken, men inte i den tryckta reseberättelsen, finns *Euphrasia*, ögontröst, med bland ängsarterna⁶. Sannolikt är det någon av de tidigblommande och starkt slåtterberoende svensk ögontröst eller späd ögontröst som avses. De har båda minskat kraftigt under senare tid och finns bara kvar i ett fåtal ängar (ängen). På Linnés tid måste de ha varit betydligt vanligare i de vidsträckta ängsmarker som då fanns.

⁵ Linné angav arternas namn på latin, men de är här översatta till svenska.

⁶ Varför ögontröst inte finns med bland de uppräknade arterna i den tryckta reseberättelsen, kan vi bara spekulera om. Ansåg Linné den för vanlig, började han i efterhand tveka om den verkligen fanns där, eller missade han den bara? Ögontröst saknas helt i den tryckta reseberättelsen, som sammanlagt tar upp 260 kärlväxarter, vilket kan tyckas lite märkligt.

Den 8 juli skrev Linné i dagboken
"Morsus diaboli [Ängsvädd] koxade nu fram med sitt blå huvud, påminnandes lantmannen, att allt borde avskäras, såsom hennes rot, att rätta slåttertiden nu var för handen."

I "Tyras änge", Bredkvie, Fide, blommar ängsvädden i mängd tillsammans med arter som nattviol (*S:t Hansblomme* på gotländska), svinrot, darrgräs, stagg, knägräs och blekstarr. (Foto: juni 2004)

Arterna har även delats upp efter om de växer i ängar, första stycket, eller i till ängen lagda åkrar, alltså i "störd mark", andra stycket (se föregående sida). Här nämns även arter som är störningsgynnade, alltså sådana som klarar av den störning som uppodling och kultivering innebär. Det är typiska åkerogräs som björnloka, cikoria och åkervinda. Det togs alltså upp mer eller mindre varaktiga åkrar i ängarna. Gränserna mellan inägomarkernas åkrar och ängen var förmodligen inte statiska utan kunde variera. Kanske ger oss detta även en föraning om den kommande (spirande) agrara revolutionen, då ängarna på allvar började odlas upp till åker.

Slutligen påminns vi genom ängsväddens blomning om att det nu är dags för slåtter, enligt lantmannens egen kalender.

Betesmarken och skogen (utmarken)

Enligt skattdokumentationen var det utmarken, alltså betesmarkerna och skogen, som dominerade landskapet. Arealen betesmark översteg vida både åker och äng. Linné skrev inte om betesmarker, han använde termer som *udden*, *landet* eller *fältet*.

Efter att ha passerat Eke kyrka med ängar och lövlundar, red Linné och hans följe ut på Grötlingboud, som han noterade var helt bar och fåren fick gå ute både sommar och vinter.

"Denna udde var helt bar, härligen grön, på vilken gingo åtskillige sköna fårjor, som här finna föda både vinter och sommar, utan att gå under tak, äro likväl de största

fåren ibland alla på södra trakten av landet. Vädrarna hava merendels 2 horn, sällan 4, ...” Det är de gotländska utgångsfåren som beskrivs. På väg till Grötlingbo verkar även getter ha varit vanliga: ”...getter sågos här ömnoget...”.

Från Grötlingboudt såg Linné och hans sällskap flera kyrkor när de blickade ner mot Hoburgen. ”Ifrå från denna udden räknade vi åtskilliga kyrkor, helst åt söder, ty där denna socken slutas, tager slätten emot, som varar intill yttersta Hoburgen”. De gjorde troligen sina iakttagelser från Angantyr roir, ett av alla mäktiga bronsåldersrösen som finns utmed Gotlands östra kust. Röset var enligt Linnés beskrivning 5 meter högt och

Linné skriver i dagboken från Grötlingboudt: ”Härpå fälten överallt, voro många tuvor, ingen kunde lära oss deras orsak, fast vi på hela resan det efterfrågade, dock observerade vi att det här allenast funnos på sådana trakter, som vattnet står om vintren, men åter på de trakter, som låg inom desse, och voro ännu någor djupare, att de höllo vattnet om vårtiden intill medio Maji, var ingen tuv.” Sannolikt var det dessa välbetade tuvor Linné fundersamt betraktade. Den välslagnade tuviga betesmarken vid Storsund, nästan längst ut på Grötlingboudt, betas idag av ungdjur (nöt). Här fanns förr en viktig passage, *Agangen*, som användes vintertid av fiskarna för att dra sina kälkar med utrustning för sitt notfiske, mellan Gansviken i norr och Austerviken i söder, beroende på var fisket var bäst. Marken är sandig och näringsfattig, fuktig, på ursvallad morän. Artikedomen är mycket hög med för Gotland ovanliga vegetationstyper. Här växer arter som ljung, brudbröd, kattfot, blodrot, knägräs, stagg, loppstarr, nattviol, majviva, tätört, slätterblomma, spikblad, darrgräs, slankstarr, blåtätel och gulkämpar. (Foto: Storsund, 25 juli 2006).

omgavs av en rad stora kantstenar. Angantyr roir är idag betydligt lägre då mycket sten tagits därifrån till stenmurarna i omgivningen vid laga skiftet på 1800-talets slut. Löv- och tallskog skymmer sikten både mot söder, öster och väster. Det är bara en kyrka, Öja, som har ett tillräckligt högt kyrktorn för att kunna synas över trädhorisonten i söder. Lite längre ut på udden kan man se kyrktornen från både Rone och Eke sticka upp i norr.

Linné nämner ett par arter som typiska för havsstrandängarna, kustarun och strandmalört. Än idag betas strandängar och hagar ute på Grötlingboudd, men udden är betydligt mer igenväxt med enbuskar och tall än den var på Linnés tid. Fåren och nötkreaturen går förstås bara ute under sommarhalvåret. Røjningar pågår i igenväxta delar för att där försöka återskapa de öppna betesmarkerna. Närmar man sig udden syns redan på avstånd fyra vindkraftverk som med sina snurrande vingar höjer sig över den träd- och buskbevuxna udden, ytterligare ett tecken på den nya tidens trender.

Även söder om Grötlingbo möttes Linné och hans sällskap av öppna och hårdbetade marker. Vid Fidenäs, där ön smalnar av och avståndet mellan östra och västra sidan blir som kortast (ön är här bara ett par km bred), kunde de se ända ner till Hoburgsklippan och de såg havet på både östra och västra sidan samtidigt.

"...änteligen såg man på högra handen västra havet sticka in i landet med sin långa Bursvik... På vänstra handen sågs östra havet, i sudväst yttersta udden av Hoburgs berg.... All marken var något konvex, men slät utan stenar höga, och utan skog...."

Idag skymms sikten av enbuskar, tall och lövskog och man ser vare sig havet eller Hoburgsklippan.

Linné och hans lärjungar fortsatte ridandes ner till Holmhällar, allra längst ner i sydost. Därifrån tar de sig sjövägen den korta biten ut till Heligholmen, antagligen med

"Centaurium minus växte ymnigt vid denna strand."
Linné gjorde ingen skillnad mellan kust- och dvärgarun (Centaurium littorale och C. pulchellum). Dvärgarun.
(Foto: Grötlingboudd, 25 juli 2006)

Till Heligholmen med roddbåt. (Foto: 23 juli 2006).

roddbåt. I beskrivningen av den sandiga marken och den helt öppna lilla holmen känner man fortfarande igen sig:

"Hela trakten var mycket sandig.... Heligholmen låg ej mer än 3 å 4 muskötskott ifrån landet, var helt skallog och skarpen, tämmelig jämn..."

Heligholmen har behållit sin öppna karaktär tack vare att den betats under lång tid. Som den idag ser ut, såg förmodligen betesmarkerna ut på i stort sett hela Sudret på Linnés tid. Idag är en mycket stor del av Sudrets alvar och betesmarker övergivna. De har på grund av ohävd vuxit igen med enbuskar, *tyanne* (gotländska för nypon-, hagtorn- och slånbuskar), oxel och tallskog. Men från sin fortsatta färd utmed den södra kusten mot Hoburgen beskriver Linné i dagboken ett lika öppet och vindpinat landskap som tidigare:

"Landet blev helt bart och skallogt snart $\frac{3}{4}$ MIL. Några tallar, som i förstone sågos vid östra kanten voro låga, förmådde ej växa höga, lutade alla med kronan inåt landet.

Enebuskar voro föga över ett kvarter höga, ofta en famn breda, helt täta liksom klippta.

Landet var helt sakta konvext⁷ ifrån havssidan, mest bart, allenast Asclepias [tulkört]

⁷ I den tryckta reseberättelsen står *kullrigt, inåt mest bart*.

Linné kom österifrån till strandvallarna vid Barshageudd. Han fascinerades över "landet som låg såsom en ryggad åker i vågor från stranden upp till de översta och medlersta på landet". Han verkade till en början tro att havet med vågornas kraft kastat upp dessa vallar en om året och att landet härigenom växte till, men lämnade vidare till någon lantmätare att ta sig an frågan. På Bars-hageudd har numera betet återupptagits, efter några år av ohävd och igenväxning. Efter omfattande rójningar betas marken återigen av får och hävden är idag god. (Foto: september 2006)

stod här med sina vita blommor, som hade hon varit planterad, orörd av djur; kunde hon användas till någon nytta, funnos hon här mest och lättast. Gramen sparteum norvegium [fårsvingel] och få andra växte här och där helt låga. Vi förundrade oss att fåren kunde leva på så mager bet, och där havsgruset mest överallt täckte jorden, voro dock fetare här, än på något annat ställe av öen⁸. Här sågs ingen svartmylla, men landet låg såsom en ryggad åker i vågor alltifrån stranden upp till de översta och medlersta på landet..."

Endast några vindpinade tallar och låga, betestuktade enbuskar stod spridda i de karga markerna när de fortsatte längs stranden. Idag täcks marken vid Holmhällar av sekelgammal, tät tallskog och på alvaret, *alvret*, lite längre västerut, växer de risiga enbuskarna både på höjden och bredden. Oxel är idag något av ett karaktärsträd som Linné inte skriver något om.

Linné nämner tulkört (en ört som är giftig och inte äts av fåren innan den blivit frostnupen) och fårsvingel, förutom några få lågväxande arter. Dessa var troligen för

⁸ I tryckta reseberättelsen står Gotland.

alvaret typiska arter som backtimjan, gulmåra, gråfibbla och vit fetknopp. Men trots att betet var så magert förundrades Linné över att fåren ändå kunde äta sig fetare här än på andra ställen på ön! Kanske var de gotländska utgångsfåren särskilt väl anpassade till dessa magra förhållanden.

Av hela det stora alvaret på Sudret (*Sundrealvret*), är det idag endast en mindre areal, delvis skyddad som naturreservat, som ännu betas. Och där har fåren ersatts av Highland cattle, skotska högländsdjur i natur- och landskapsvårdens tjänst.

Trädfattigt

Som ytterligare en antydan till hur trädfattigt landskapet var, fortsätter Linné när de närmar sig Hoburgen: *"När vi kommo in emot yttersta udden... Ett träd stod helt fast, tätt och allena, pockandes vädrets makt, var dock en apel."*

Linné imponerades av Hoburgsklippan: *"Ytterst på landet vid västra kanten av yttersta udden ... låg det specieusaste som naturen formerat på detta landet, nämligen en borg eller fästning på alla sidor abrupt eller perpendikulär ... att man på denna ej komma kunde mer än en enda väg.... Fältet var helt bart och slätt eller något litet inåt sluttande..."*

Han lade också märke till de stora klippblock som inlandsisen lämnat efter sig nedanför Hoburgsklippan, en förklaring han dock inte kände till.

Låga, krypande enbuskar, typiskt för Sudrets alvarmarker. Ffoto: september 2006)

När man idag närmar sig Hoburgsklippan från sydöst möts man av ett igenväxande landskap utan betesdjur. Enbuskar och tynne, oxel och tall skymmer sikten och marken är täckt av vildmorot och grusslok. Dessa arter, som är beteskänsliga, noterades av Linné först några dagar senare i Burgsvik respektive Vibble. (Foto: 19 juli 2006)

"Vid västra sidan, som gick ned i havet, lågo uppkastade marmorklippor, av vita och rödaktiga gryn, så stora att 20 par oxar dem ej draga kunde. ... Härav dömde man om havets force, som här mäktat uppkasta så träffeliga tyngder."

Som en följd av trädfattigdomen på Sudret föreslår Linné att bönderna borde bygga hus av sten: *"Stenhus sågos vid bondgårdarna Vore önskeligt att bönderne denna tiden på en så skoglös ort men så sten och kalkrik ville göra detsamma."*

På två ställen i dagboken (två olika dagar) skriver Linné om den lilla skog som trots allt fanns vid Vamlingbo. *"Inemot Wamlingbo hade vi en liten ung tallskog."* Hur liten (eller stor) den var vet vi inte, men den syntes både när de kom norr- och söderifrån och var ett iögonfallande inslag i ett så öppet landskap som det då var på Sudret.

Ute på Näsudden, dit de färdades med båt över Bursviken, såg Linné glasört och saltnarv, arter som växer på betade havsstrandängar. Och där fanns bara ett enda träd:

*"Salicornia herbacea [glasört] växte jämte hela stranden, där vattnet står över vintren; men fåren hade så uppätit denna salta ört, att man med möda kunde se henne, om man ej noga såg efter.⁹ ... Crataegus seu [hagtorn eller] oxel var enda trädet."*¹⁰

⁹ ur den tryckta reseberättelsen

¹⁰ I den tryckta reseberättelsen står bara oxel

Avsaknaden på träd medförde även att det var ont om virke till stängsel: *"Gärdslet köpes och föres ifrån 3 mils avlägsne orter... trolor, gärdslestänger och -störar..."* Linné föreslog också att man skulle plantera häckar av hassel, hagtorn och törne för att slippa köpa dyrt gärdsel.

Landskapet på Näsudden var lika öppet som tidigare under resan, fritt fram för vindarnas spelrum och med utblickar över ostörda horisonter. 265 år senare har landskapsbilden på Näsudden helt ändrat karaktär. Udden är idag mest känd för sin vindkraftpark och de drygt hundra vindkraftverken som höjer sig högt över täta enebusksnår och talldungar.

Linné skriver på flera ställen om fåren som betade i markerna, som här, när de red från Vamlingbo mot Bursviken: *"Fåren gå här intet i skockar, som på andra ställen, utan ett par högst 4 å 5 tillsammans, ty om alla kommo på en trakt, skulle de ej bliva halvmätte på så mager jord."*

När Linné och hans följe vänt norrut igen, möttes de så småningom av nya tall- och enskogar, men först när de kommit upp förbi Grötlingbo mot Havdhem.

"Vägen låg rätt fram, landet begynte täckas av lövskog med björk, hassel och ek. På vänstra handen hade vi ej långt ifrån oss den stora Bursviken, på högra handen sågos kyrkorna, Öja först, sedan Fide, så Grötlingbo. ... Häromkring tog tall- och enskog vid, som sedan kontinuerade, att vi vid Bursviken förlorade vår slätt."

Stort stenblock nedanför Hoburgsklippan. Ur den tryckta reseberättelsen: *"Marmorklipporna bestodo av vita och rödaktiga gryn, alldeles sådana som finnes på Karlsöarna och sådana jag icke här sett på ön. Det är visst att Karlsöarna syntes härifrån långt borta på samma sida av Hoburgen, men huru vattnet kunnat vältra så stora klippor så lång väg, begriper jag icke."*

(Foto: september 2006)

Växter i betesmarken

Linné tar även upp växter som hör hemma i betesmarkerna. Några exempel: "*Här växte Centaurium minus* [kust- eller dvärgarun] *ömnogt*" (Holmhällar), "*allenast Asclepias* [tulkört] *stod här med sina vita blommor ... Gramen sparteum norvegicum* [fårsvingel] *och få andra växte här och där helt låga*" (Sundre). Många av de arter han nämner i ängarna, växer också i betesmarker, t.ex. getvåpling, toppfrossört, puktörne, rödmire, rödklint, vildmorot och luddkrissla (Burgsvik). Den senare växte enligt Linné på åkerrenarna och var en av de växter som förut inte observerats i Sverige. Andra arter omnämns för deras lokala namn eller för att de luktar gott, t.ex. "*Campanula minima* [liten blåklocka] *kallas fingerhattar och Monorchis* [honungsblomster] *honungsblomma ab odore* [på grund av doften]", (Öja).

Man kan också fundera över vilka växter Linné inte nämner, eller som han antecknar först sent under resan. Ett exempel är grusslok (*Melica ciliata*), en art som idag är mycket vanlig på de gotländska alvaren, men som Linné noterade först när han kom till Vibble och nästan hade rest runt hela ön. Grusslok gynnas av svag eller upphörd hävd och var

Linné nämner honungsblomster (*Herminium monorchis*) vid ett flertal tillfällen, bl.a. i När: "*Här kallades Monorchis desmansblomma, av rotens form och blommans lukt och växterna i Burs ängar voro besynnerligen den moschuslukande Monorchis i överflöd*". Sannolikt var den lilla väldoftande, men oansenliga orkidé betydligt mer allmän under Linnés tid än den är idag. (Foto: Hamra, juni 2004.)

förmodligen ganska sällsynt i det intensivt betade, hårt nyttjade, 1700-talslandskapet. Linné såg den först under resans allra sista dagar och då som ny för Sverige (Rosvall 1991).

Slutsats

Landskapet har genomgått en påtaglig förändring sedan Linnés tid. Endast en liten spillra av ängsmarkerna finns kvar, betesmarkerna är till stor del ohävdade och mer eller mindre igenväxta med enbuskar, tynne, oxel och tall. Skogen har ökat på de öppna markernas bekostnad.

Upphörd hävd och igenväxning med träd och buskar har även lett till en utarmning av den biologiska mångfalden. Många växter och djur som fanns i ängar och betesmarker har minskat starkt och är nu mer eller mindre hotade. Det gäller också för många hävdgynnade växtsamhällen, habitat och biotoper. På grund av isolering och för små populationer har arter svårt att föryngra sig och spridas till nya områden. Arter som Linné nämner från sin Gotländska resa och som idag är hotade eller sällsynta är t.ex. *stenmalört* (*Artemisia rupestris*) och *honungsblomster* (*Herminium monorchis*).

"Asclepias [tulkört] stod här med sina vita blommor, som hade hon varit planterad, orörd av djur; kunde hon här användas till någon nytta, funnes hon här mest och lättast."

"Anthyllis varierade artigt här på orten med åtskilliga färgor: flore luteo, flore albo, flore ferrugineo, flore coccineo [A. vulneraria, getvåppling – med gul, vit, rostfärgad och röd blomma.] "
 Ur den tryckta reseberättelsen den 11 juli. (Foto: Sallmundsudd, Hamra, 2004)

Utegångsfären, som under Linnés tid var viktiga producenter av kött, mjölk och ull, har ersatts av moderna landskapsvårdare som Highland Cattle och andra nötkreatursraser, finansierade med EU-stöd för slåtter- och betesmarker samt statliga naturvårdsmedel som administreras via länsstyrelsen. Men i en del marker betar ännu de gotländska pälsfären (*lamm* på gotländska). Så länge det finns efterfrågan på det läckra lammköttet och den vackra glansiga ullen, kommer de förhoppningsvis att finnas kvar.

Avslutningsvis, även Linné uppskattade lammköttet. Följande citat är hämtat ur Linnés dietetik (Lindfors 1907):

"Fårkött, i synnerhet av unga får, har bland allt kött varit hållit för den lättaste maten, ty det föder wäl och transpirerar hastigt. Tar smak och krafft av örterna fåren äta. I Spanien smakar det af Timian (Thymus vulgaris L). På Gottland blir det bäst.[!] ...Fårkött är effter alla medicorums mening det bästa näst fogelkött och ätes af alla nationer, äfwen i Ægypten, almänt."

Litteratur och källor

- Gullander, Bertil 1985: Carl Linnæ i Gothlandska resa Förättad Åhr 1741, sammanställd direkt efter dagboksoriginalet. Bra Klassiker, Höganäs.
- Linné, Carl von, 1707 - 1778: Carl Linnæus Öländska och gotländska resa år 1741. Redigerad av Carl-Otto von Sydow; illustrerad av Gunnar Brusewitz. Wahlström & Widstrand, 1977.
- Hæggeström, C.-A. 2000: The age and size of hazel (*Corylus avellana* L.) stools of Nåtö Island, Åland Islands, SW Finland. Ingår i: Agnoletti, M. & Anderson, S. (red.): Methods and Approaches i forest history. CAB International.
- Lindfors A.O. 1907. Linnés föreläsningar i dietetik ur ett stort antal lärjunganteckningar. Samlade och kritiskt ordnade af A.O. Lindfors, Uppsala.
- Olsson, Erik W. 2006: Det gotländska änet. Ödins förlag, Visby.
- Porsne, Tord: Linnés resväg på Gotland 1741. Gotländskt Arkiv 1991. Gotlands fornsal, Visby.
- Rosén, Bengt: Landskap, ekologi och hushållning på Linnés Gotland. Gotländskt Arkiv 1991. Gotlands fornsal, Visby.
- Rosvall, Torgny: Linnés gotlandsväxter. Gotländskt Arkiv 1991. Gotlands fornsal, Visby.
- Historiska kartor: Skattläggningskartan från 1702 - 1704 (lantmätare N. Björk, Gabriel Elephant m fl.). Länsstyrelsen i Gotlands län (avritade och digitaliserade från originalet).
- Jordbruksverket 2002-2004. Ängs- och betesmarksinventeringen. Databasen TUVa. www.sjv.se

Text och foto:

Caroline Edelstam

Holmstrandsgatan 3

554 66 Jönköping

e-post: caroline.edelstam@globalnet.net

Lamm på bete, Barshageudd.
Foto: september 2006

Inventering av gulyxne *Liparis loeselii* på Gotland under 2006

DAN PAULSEN OCH JÖRGEN PETERSSON

Gulyxne eller myggnycklar som denna orkidé även benämndes tidigare, anträffades på Gotland första gången år 1752, i en våtmark vid Juves i Sundre socken på södra Gotland. Sedan dess har arten anträffats på drygt 30 lokaler på ön. Gulyxne är idag en av vårt lands och även en av Nordens sällsyntaste orkidéer. Arten är uppförd på rödlistan och anges som NT - missgynnad (Gärdenfors 2005). Den är också medtagen i EU:s Art- och Habitatdirektiv (Bilaga annex 2 och 4). Gulyxne är precis som alla andra vildväxande orkidéer fridlyst i hela landet.

Blommande exemplar

Arten blommar normalt under slutet av juni och in i juli. Blomställningen är gles och blommornas antal kan variera från 1 till 10 (13) blommor per stängel (Högström & Sturevik 1990). Vid inventeringen framkom att det ofta finns ett mindre antal blommande individer jämfört med ett betydligt större antal sterila individer, d.v.s. plantor med endast ett eller två blad och som saknar blomma. På två små grästuvor på en av lokalerna anträffades t.ex. fem blommande exemplar och 58 sterila.

Hot

Arten har under senare tid minskat markant, både vad gäller utbredningsområde och antalet växtplatser. Gulyxne är en kalkkrävande orkidé, som på Gotland förekommer i öppna och oftast blöta kärr. Artens tillbakagång beror delvis på ökad utdikning, minskat bete och att man ej längre hävdar markerna som man gjorde förr. Gulyxne försvinner från en lokal om de hydrologiska förhållandena försämras för arten. Arten behöver ett rörligt och ytligt grundvatten. Antalet växtlokaler med gulyxne på Gotland var år 2006 nio mot tidigare noterade drygt 30.

Inventering

Gotlands Botaniska Förening genomförde på uppdrag av Länsstyrelsen i Gotlands län en inventering av gulyxne på Gotland år 2006. Det var en inte helt lätt uppgift, att hitta en liten och spenslig orkidé med ljusgröna blad, i ett med ag tätbevuxet kärr.

Litteraturgenomgång och främst då artiklarna av Sturevik & Högström (1984) samt Högström & Sturevik (1990) var vägledande för vilka lokaler vi inventerade. Arten har

sin huvudsakliga utbredning på norra Gotland samt Fårö. Icke närmare angivna lokaler samt mycket gamla växtplatser, där gulyxne ej setts under 1900-talet och där miljöförändringar skett uteslöts. Till dessa hör Sproge, Råby träsk i Linamy, Gothem, Pilmyr i Väskinde, Martebomyr i Lummelunda, agmyr nordväst Grönbjärsklint, Hall, kärr vid Ava samt Mässingskärr på Fårö.

Vid inventering av vissa träsk har vattenståndet omöjliggjort inventering till fots och öar och holmar i Tingstäde träsk och Fardume träsk har inventerats per kajak. Sommaren 2006 var inte optimal för gulyxne, eftersom ovanligt svår torka påverkade vissa växtplatser.

Följande personer har deltagit i inventeringen eller bidragit med antalsuppgifter: Elsa Bohus Jensen, Stellan Hedgren, Gun Ingmansson, Bo Göran Johansson, Fabian Mebus, Dan Paulsen, Jörgen Petersson, Lars-Åke Pettersson och Marita Westerlind.

För jämförelser över tiden har även en inventering från år 1992 använts vid denna artikels slutsatser. Den har sammanställts av Mikael Löfroth, då verksam på Naturvårdsverket. Föreningen har tillställts ett utdrag ur ArtDatabankens databas med dessa uppgifter.

Lokaler, gulyxnestatus och följearter

Juves, Sundre. Gulyxne ej anträffad. Lokalen vid Juves är alltför förändrad och numera ej lämplig för arten. Denna lokal betas. Förmodligen senast sedd år 1752.

Åkerpilört, rödmålla, ältranunkel, gåsört, kärrdunört, strandlysing, äkta förgätmigej, lökgamander, hundstarr, knappsäv, agnsäv, blåsäv.

Skoge, Sundre. Gulyxne ej anträffad. Lokalen nedom "Jaktvillan" i Skoge är fortfarande tillräckligt blöt, men under igenväxning, beroende på att betet varit för dåligt under senare år (under torrsommaren 2006 utnyttjades dock dessa marker som bete sent på säsongen). Återupptaget och kontinuerligt bete under kontrollerade former föreslås. Inte sedd här sedan 1958.

Kärrsälting, kärrlilja, ängsnycklar, hybridnycklar med ofläckade blad, Jungfru Marie-rika nycklar utan fläckar och med fläckar, kärrknipprot, vanlig agnsäv, gräsull.

Källmyren km SSV kyrkan, Ganthem. 59 individer med blommor och sex individer med enbart blad, sammanlagt 65 plantor inräknades. Lokalen verkar opåverkad, men enligt Magnus Martinsson (muntl.) fanns tidigare källnate i myren, vilken numera har försvunnit. Detta tyder på en viss torrläggning genom diken i närområdet. Själva myren är inte dikad. Betas ej. Igenläggning av diken i närområdet kan vara nödvändigt, bete är mer tveksamt. Viss röjning kan bli nödvändig av avancerande träd och buskar.

Kärrfräken, svartvide, storsileshår, rundsileshår, slätterblomma, majviva, kustarun, kärrlilja, ängsnycklar, sumpnycklar, kärrknipprot, vanlig brudsporre, flugblomster, axag, nålstarr, trådstarr, näbbstarr, loppstarr, tagelsäv, gräsull, piggrör.

Gulxne, källmyren N Grönbjers, Hall. Foto: Jörgen Petersson.

Storsund SSV, Gothem. I en tuva växte tre individer med blommor och 15 sterila, sammantaget 18 exemplar. Lokalens bestånd härrör från inplanterade individ tagna vid Alnäsa träsk. Ingen spridning har kunnat märkas genom åren. Området betas ej. I dagsläget bör inte bete behövas, men på lång sikt kan det bli nödvändigt.

Sjöfräken, kärrfräken, smalfräken, pors, storsileshår, rundsileshår, brakved, rosendunört, kärrdunört, luddunört, majviva, kustarun, vattenklöver, besksöta, höstspira, fjälltätört, tätört, dvärgbläddra, dybläddra, vattenbläddra, kärrtistel, kärrlilja, Jungfru Marie nycklar, sumpnycklar, skogsknipprot, kärrknippot, vanlig brudsporre, torvtåg, trindstarr, nålstarr, ängsstarr, trådstarr, näbbstarr, hirsstarr, loppstarr, tagelsäv, ängsull, gräsull, axag, axag x knappag, knappag, piggrör.

Åsbergsska hagen, Visby. Gulyxne blev inte noterad. Sågs med några exemplar år 2005 (Lars-Åke Pettersson). En långsam igenväxning av denna källmyr har skett. Rójning i myrens kanter har genomförts hösten/vintern 2006-2007. Sensommarbete kan diskuteras framöver.

Kronviken, norr Själö (Gröna Gården), Väskinde. Gulyxne ej anträffad. Här senast sedd år 1874. I västra och södra delen av hagen är det ganska torrt med tuvig växtlighet, men inget ytvatten. Inga orkidéer fanns där. I den östra delen närmast vägen fanns ytvatten i tillrinning och där var det bitvis fuktigt men ej med stående vatten.

Längre norröver i denna hage var det fuktigare med enstaka luktsporrar, tiotalet sumpnycklar och enstaka ängsnycklar. I källmyren finns talrikt med kärrknippot samt tätört, kärrlilja och gräsull.

Klöverärt, hästsvans, bäckmärke, majviva, vattenklöver, fjälltätört, strandmaskrosor, ängsstarr, näbbstarr, axag, knappag.

Källmyrar S Nyhamn, Lummelunda. Ingen gulyxne noterad. Arten insamlades senast år 1925 i detta område. Följande myrar inventerades under 2006:

(1655447, 6406738). Myren var dikad. Brudsporre, vaxnycklar, sumpnycklar, kärrknippot, trubbtåg, näbbstarr, gräsull, axag, knappag.

(1655484, 6406541). Myren var dikad. Kärrlilja, sumpnycklar, kärrknippot, brudsporre, blåtåtel, loppstarr.

(1655402, 6406488). Vacker källmyr som sluttar mot väster. Källmyrskaraktär med många senvuxna tallar. Kärrlilja, vaxnycklar, sumpnycklar, kärrknippot, brudsporre, gräsull, axag, knappag.

Björkume NR, Lummelunda. Gulyxne ej anträffad. Vid Björkume låg den gamla växtplatsen i en blöt kant av en agmyr, vilken verkar vara oförändrad och vid besöket fortfarande var tillräckligt fuktig för gulyxne. Området betas ej. Extensivt bete bör införas för hela Natura 2000-området. Förmodligen inte sedd sedan inventeringen år 1984.

Storsileshår, kustarun, dvärgbläddra, dybläddra, kärrlilja, sumpnycklar, kärrknippot, loppstarr, gräsull, axag.

Tingstäde träsk, Hejnum och Tingstäde. Här insamlades gulyxne senast år 1898. Öarna Duroj, Millumgras och Storgras samt udden väster om Storgras. Duroj har bra jordlager. Vissa öppna partier med tuvor och viss vattenföring men ej med direkt ytvattentillrinning. Inga orkidéer. Storgras, mycket vass, svärgegnomträngligt. På en mindre trädbevuxen del fanns två mindre platser med mossor och visst ytvatten. Inga orkidéer anträffade. På en mindre udde väster om Storgras påvisades förekomst av cirka 150 kärknippot och tiotalet luktsporrar. Här fanns ett tuvigt parti med visst ytvatten, men vid tidpunkten för inventeringen (13 juli) var det rätt torrt.

Millumträsk, Tingstäde. Gulyxne ej anträffad. Här fanns huvuddelen av de funna plantorna av gulyxne vid inventeringarna år 1984. Beståndet bedömdes då vara ett av de största i Europa. Området är under igenväxning med ag, vass och blåtåtel och därför tuvigt och svårinventerat. Åtminstone 2006 var detta område till synes för torrt för gulyxne. Området betas ej numera. Tidigare var betet troligen alltför kraftigt. Måttligt och kontrollerat bete bör återupptas.

Gran, tall, en, gråvide, krypvide, pors, glasbjörk, slätterblomma storsilesår, blodrot, stenbär, rosettjungfrulin, brakved, mjölke, strätta, kärrsilja, kråkbär, odon, lingon, majviva, kustarun, vitmåra, höstspira, tätört, ängsvädd, kärrtistel, rotfibbla, bitterfibbla, åkermolke, kärrlilja, ängsnycklar, skogsknipprot, kärknippot, praktsporre, flugblomster, skogsnatviol, bunkestarr, hirsstarr, ävjestarr, ag, ängsull, axag, snip, bergslok, blåtåtel, vass, berggröe.

Harudd SV, källmyren, Hall. Gulyxne 43 blommande individer och fem sterila ger sammanlagt 48 exemplar. Lokalerna i källmyren sydväst om Harudd verkar vara intakta och betas vad det verkar på ett lämpligt sätt. Lokalen i en agmyr mot sydväst har inte eftersökts 2006 (inga exemplar fanns år 1983).

Kärbråken, kabbeleka, ältranunkel, storsilesår, blodrot, fackelblomster, bäckmärke, majviva, kustarun, vattenmåra, strandklo, flocksvärling, källnate, kärrlilja, vaxnycklar, sumpnäcklar, praktsporre, luktsporre, honungsblomster, tvåblad, plattsäv, plattstarr, nålstarr, trådstarr, loppstarr, tagelsäv, ängsull, gräsull, axag, blåsäv, blåtåtel, vass.

Harudd NO, grusgropen, Hall. 40 blommande exemplar samt 61 sterila ger sammanlagt 101 plantor på lokalen. Grusgropen verkar vara oförändrad, men buskar etablerar sig. Enligt uppgift fanns för några år sedan gulyxne med några exemplar även i en grusgrop mot sydväst (Bengt Elmerstad). Troligen betas även grusgroparna under någon tid av året.

Ängsnycklar, kärknippot, slankstarr, vass.

Fardume träsk, Storholmen, Hellvi. Gulyxne ej anträffad. Det senaste belägget häri från togs år 1895. Storholmen är en 15 hektar stor ö som ligger mitt i Fardumeträsk. Vitmossklädda lågor, lummer och skvatram syns i växtligheten. Sydost Storholmen ligger två öar sammanväxta genom ett smalt näs. På inre delen fanns ett öppnare parti.

Inga orkidéer sågs. Ön sydväst om Storholmen var kraftigt vassbeväxt. Öppnare parti fanns på mitten. Inga orkidéer hittades.

Bungenäs Natura 2000, källmyren, Bunge. Gulyxne ej anträffad. Källmyren är under sakta igenväxning med avancerande trädplantor och blåtåtel. Den verkade detta år vara lite torrare än vanligt. Området betas ej. Enligt uppgift från Stellan Hedgren (Länsstyrelsen) skall det röjas och betas framöver. Det är viktigt att detta kommer till stånd.

Gran, blåsippa, ängssmörblomma, älgört, blodrot, klöverärt, rosettjungfrulin, brakved, ängsvädd, kärtistel, krissla, sumpnycklar, praktsporre, ängsstarr, hirsstarr, loppstarr, gräsull, axag, bergslok, darrgräs, blåtåtel, älvväxing.

Ar, Blå lagunen SO, Fleringe. Här gjordes ett nyfynd av gulyxne 2006 på båda sidor om den just anlagda körvägen (Stellan Hedgren). Här fanns den 24 juni 335 blommande exemplar. De sterila exemplaren räknades inte, men var troligen fåtaliga. Det visade sig senare att denna växtplats var känd av Hans Jansson (Fleringe) och Anders Pleijel (sommarmoende, Lärbro). Extensivt bete kan diskuteras.

Växtplatsen består av en tidvis översilad myr, där torvtäcknet är extremt tunt. Ängsnycklar och kärrknipprot noterades.

Ar, Sandvik NO, Fleringe. Inga exemplar av gulyxne sågs 2006. Hans Jansson, Fleringe, har för några år sedan sett cirka 10 exemplar av gulyxne vid nordöstra delen av det kalkbrott, som ligger norr om Sandvik vid Bäste träsk. Detta område var sommaren 2006 kruttorrt och klart olämpligt för arten.

Limmor träsk, Fårö. Gulyxne saknades. Vid Limmor träsk besöktes enbart den södra växtplatsen. Den noterades vara tillräckligt blöt för arten. Denna östra kant av Limmor träsk betas ej numera (tidigare?). Bete ute i myren kan diskuteras. Den norra växtplatsens belägenhet är ej exakt känd av GBF. Det är osäkert om gulyxne setts på dessa växtplatser efter inventeringarna år 1984.

Austeränge, en km SO Lansa, Fårö. Gulyxne hittades ej. Austeränge verkar vara intakt, men diken finns i agmyren. Borde kunna hysa gulyxne blötare år. Betas av lamm. Troligen ej sedd på lokalen efter år 1984.

Marpesträsk, Fårö. 235 blommande exemplar och 814 sterila noterades på det svårgångna gungflyet vid nordvästra delen av Marpesträsk. Detta gav en summa av 1049 plantor med gulyxne. Marpesträsk hyste därmed det största beståndet vid inventeringarna år 2006.

Granbräken, skogsbräken, kärrbräsmå, storsileshår, rundsileshår, kärrdunört, spikblad, majviva, vattenklöver, vattenmynta, kransmynta, frossört, höstspira, dvärgbläddra, strandpryl, trådstarr, jämtstarr, dystarr, hirsstarr, flaskstarr, ag, tagelsäv, axag.

Dan Paulsen, Gun Ingmansson och Elsa Bohus-Jensen letar gulyxne, källmyren N Grönbjers, Hall.

Dyarna, Mölnorträsk, Fårö. Sju blommande gulyxne samt 15 sterila exemplar, sammanlagt 22 exemplar, hittades inom ett begränsat område ute på gyngflyområdet Dyarna vid Mölnorträsk. Lamm betar extensivt i området, men föredrar förmodligen torrare marker inom skiftet.

Sjöfräken, kärrbräken, pors, slätterblomma, kråklöver, kärrdunört, vattenklöver, höstspira, trindstarr, jämtstarr, näbbstarr, dystarr, flaskstarr, ag, axag, knappag, vass.

Alnäsa träsk, Fårö. Gulyxne fanns med 115 fertila individer och 20 individer med endast bladrossetter, sammanlagt 135 exemplar. Växtplatsen öster om Alnäsa träsk har sett ut på samma sätt sedan mitten av 1970-talet. Här betas på ett bra sätt. Blottlagda rotknölar har härifrån omhändertagits, vilka planterats söder om Storsund (se ovan).

Gråvide, krypvide, älgört, blodrot, kråkvicker, spikblad, majviva, vattenmynta, kransmynta, ängsnycklar kärrknipprot, ryltåg, vasstarr, ag, tagelsäv, knappag, storven, rörsvingel, blåtåtel.

Kärr med källmyr SO Fifang fiskeläge, Fårö. Gulyxne ej noterad. Senaste fyndet är från år 1998. Denna våtmark har förändrats ordentligt sedan mitten av 1980-talet. Då betades området och var fritt från buskar och träd. I sydost fanns då en fin källmyr mot

åkern. Sedan ett antal år har betet upphört med snabb igenväxning som följd. Fortfarande finns en del kärrknipprot och axag kvar. Rökning av växtplatsen måste göras och därefter skall bete återinföras för att hålla källmyren öppen!

Nordermorarna, kärr väster om vägen, Fårö. Inga gulyxne noterades. Troligen ej noterad härifrån sedan inventeringarna år 1984. Lokalerna på Nordermorarna och då främst växtplatsen väster om landsvägen har sedan mitten av 1980-talet växt igen med klibbal och buskar. Där det då var en öppen myr finns nu igenväxande blåtåtelkärr, som sakta sluts. Numera är denna gamla växtplats olämplig för gulyxne. Kärren röjs från buskar och träd. Eventuellt kan bete införas vid vissa kärr.

Allmänt sett verkar flera av kärren på Avanäset vara under snabb igenväxning med alsly och t.ex. brakved. Bland annat har kärret norr om Vessa Pers, där enda växtplatsen på Gotland för vitag finns, under en tioårsperiod kraftigt växt igen med buskar och träd och går numera knappt att känna igen! Det kan bero på upphört bete (har området betats?) samt en allmän uttorkning genom ökad täthet av träd och buskar. Enligt ornitologen Jim Sundberg (muntl.), som under en längre tid regelbundet inventerat kärren på fåglar, har en sakta men märkbar torrläggning och igenväxning skett av samtliga kärr i området. Kan ett ökat vattenuttag till den ökande sommarboende befolkningen spela in?

Nordermorarna, kärr öster om vägen, Fårö. Gulyxne hittades med 13 blommande exemplar och 187 sterila exemplar, sammantaget 200 plantor. Växtplatsen öster om vägen hyser alltså fortfarande växten, men verkar nu vara i torraste laget. Här finns avancerande ag, buskar och träd.

Tall, sandvide, klibbal, vattenklöver, strandklo, ag.

Resultat

Sammantaget inräknades 1974 exemplar fördelade på 850 fertila plantor med blommor och 1124 sterila plantor med enbart blad. Trots att en ny rik växtplats uppmärksammades under året är denna siffra långt under de antal vilka tidigare noterats. Här kan den extremt torra väderleken sommaren 2006 ha spelat in, men förlusten av den rika växtplatsen i Millumträsk är ändå den viktigaste förklaringen. Här inräknades år 1984 nämligen hela 8 298 exemplar, varav 1399 var fertila (Högström & Sturevik 1990). År 1992 fanns ännu cirka 3150 exemplar kvar på växtplatsen (Magnus Martinsson; ArtDatabanken).

Vid inventeringen år 1984 var inte växtplatserna i Ganthem, grusgropen vid Harudd, Ar, Bungenäs och Marpesträsk kända. Om vi räknar bort dessa nya växtplatser samt Millum träsk och den norra lokalen vid Limmor träsk, vars exakta belägenhet inte är känd av föreningen, hittades på de övriga inventerade lokalerna 258 exemplar år 1984, 511 exemplar år 1992 och 424 exemplar år 2006. Detta ger ett litet hopp inför framtiden trots det närmast deprimerande utplånandet av gulyxne i Millumträsk.

För att få en jämförelse med tidigare förhållanden på de nyare växtplatserna (Högström & Sturevik 1990; ArtDatabanken) räknades 210 exemplar i Ganthem år 1990, 172 exemplar år 1992 samt detta inventeringsår 65 plantor. På Bungenäs noterades 275 exemplar år 1985

och 9 exemplar år 1992 där gulyxne inte kunde återfinnas vid årets inventering. Här har igenväxning skett sedan betet upphört. För Marpesträsk anges 200 exemplar (översiktlig inventering) år 1989 och 338 exemplar år 1992 mot årets 1049 plantor av arten. Förutom förhållandena i Millumträsk, vilka är närmast en katastrof, är alltså siffrorna svårtolkade. De lokaler som klarat sig från igenväxning tycks ha stabila bestånd.

Föreslagna åtgärder

För flera av lokalerna är det aktuellt med både röjning och bete. Vid allt bete bör detta vara av mer extensiv typ och kontroll av dess effekter på bestånden av gulyxne göras årligen. I något fall kan diken behöva läggas igen.

Litteratur:

- Gärdenfors, U. (red.) 2005. Rödlistade arter i Sverige 2005. - ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
Högström, S. & Sturevik, B. 1990. Nya växtplatser för myggnicklar på Gotland. - Rindi 10: 62-68.
Johansson, B. G. 1987. Nyheter i Gotlands flora 1986. - Rindi 7: 18-30.
Johansson, B. G. & Larsson, B. 1986. Nyheter i Gotlands flora 1985. - Rindi 6: 23-32.
Sturevik, B. & Högström, S. 1984. Myggnicklar (*Liparis loeselii*) på Gotland. - Rindi 4: 55-68.

Blomax av gulyxne. Källmyren N
Grönbjärs, Hall.
Foto: Jörgen Petersson

Socken	Lokal	Inv 1984	Inv 1992	Inv 2006	2006 fertila	2006 sterila
Sundre	Juves	0		0		
Sundre	Skoge	0		0		
Ganthem	Kyrka 1 km SSV	okänd	172	65	59	6
Gothem	Storsund SV	25	31	18	3	15
Visby	Åsbergska hagen	11	6	0		
Väskinde	Själsö (Kronviken)	0		0		
Lummelunda	Nyhamn S	0		0		
Lummelunda	Björkume NR	5		0		
Tingstäde	Millumgras	0		0		
Tingstäde	Millum träsk	8298	3150	0		
Hall	Harudd SV	75	44	48	43	5
Hall	Harudd grusgropen	okänd	88	101	40	61
Hellvi	Storholmen, holme i SO	0		0		
Bunge	Bungenäs	okänd	9	0		
Fleringe	Ar, Blå lagunen SO	okänd	okänd	335	335	
Fleringe	Ar, Sandvik NO	okänd	okänd	0		
Fårö	Limmor träsk O-sida, södra 8			0		
Fårö	Limmor träsk O-sida, norra 7			0		
Fårö	Austeränge	7		0		
Fårö	Marpesträsk	okänd	338	1049	235	814
Fårö	Mölnor träsk Dyarna	12	287	23	7	16
Fårö	Alnäsa träsk O	8	2	135	115	20
Fårö	Fifangs fiskeläge 300 m SO 50		83	0		
Fårö	Nordermorarna, V väg	37		0		
Fårö	Nordermorarna, O väg	20	48	200	13	187
Summa		8563	4258	1974	850	1124

Exkursionsrapporter 2006

Nipsippeexkursion till File haidar den 23 april

Ett stort antal personer hade mött upp vid Hejnum kyrka för att delta i vårens första exkursion. Dagens huvudattraktion var nipsipporna *Pulsatilla patens* på File haidar. Nipsippan finns i Sverige enbart på Gotland och i Ångermanland där den växer i älvarnas rasbranter s.k. nipor - därav namnet. Hela 90% av Sveriges nipsippor finns på Gotland varav merparten just i det område som besöktes.

Trots den hittills något kalla och sena våren visade det sig att nipsipporna stod i full blom. Under vandringen kunde vi även beskåda avvikande färgformer såsom gräddvita, rosa och sådana med silvrig insida. Även hybrider med fältsippa sågs.

När vi sett oss mätta på sipporna var det dags att även mätta magarna. Under fikapausen berättade Oskar Kullingsjö och Lena Almkvist från Länsstyrelsen om hotet som hänger över nipsipporna i form av Cementas planer på kalkbrytning i området och vad som görs för att säkerställa artens fortlevnad.

Exkursionsledare var Jörgen Petersson. Skrev gjorde Marita Westerlind.

Exkursion till Fleringe 23 juli

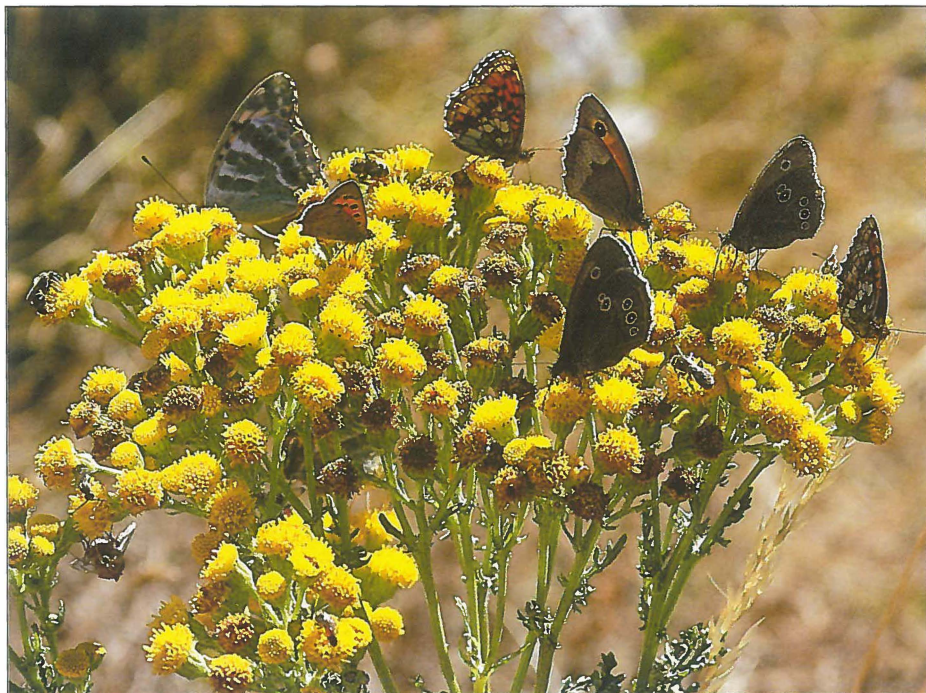
Denna heta högsommardag samlades ett antal förhoppningsfulla exkursionsdeltagare vid Fleringe kyrka. Vi möttes av förvånade miner från ett par som slagit upp sitt tält invid parkeringen och från prästen som trodde att dagens gudstjänst skulle bli ovanligt välbesökt. Prästens förhoppning grusades snart då vi satte oss i våra bilar för vidare färd mot ett fint hällmarksområde som kallas Takstens utmark. Exkursionsledaren hyste inga större förhoppningar om att få se så mycket växter denna dag eftersom sommaren varit extremt torr. ”Vi kan ju alltid titta på vackra sprickbildningar” var hans föga uppmuntlande välkomstord.

Vi fick i alla fall se mycket fjärilar. Eftersom det var ont om blommande växter fick fjärilarna samsas om vad som fanns att tillgå. Ett fint blommande exemplar av knappstånds *Senecio jacobea* ssp. *dunensis* tilldrog sig allas intresse då den var översållad av fjärilar. Detta fjärilsår gick ju var och varannan naturintresserad omkring med den nyutkomna utmärkta lilla boken om Gotlands dagfjärilar. Här kom den definitivt till användning.

Väl ute på hällmarkerna, som verkligen gör skäl för namnet hällmarker, kunde vi konstatera att det var torrt, mycket torrt. Man fick med ledning av de förtorkade växter vi såg föreställa sig hur området sett ut när hällmarksväxter som vit och gul fetknopp *Sedum album*, *S. acre* och tulkört *Vincetoxicum hirundinaria* stått i full blom. Det vackra gräset grusslok *Melica ciliata* med sina vitludna ax gör sig däremot bäst efter blomningen och är vackra att se på även i svår torka. Ur några håll och sprickor där fukten dröjt sig kvar längst växte blommande skogssallat *Mycelis muralis*. Områdets stora begivenhet, den sällsynta falska guldskevillan *Psora testacea* förevisades av Lars-Åke Pettersson.

Foto: Marita Westerlind

Silverstreckad pärlmorfjäril, mindre guldvinge, älgräspärlmorfjäril, slåttergräsfjäril och lukträsgräsfjäril på knappståndsstands *Senecio jacobea ssp. dunensis*.

Foto: Marita Westerlind

Efter detta var vi lagom varma, törstiga och hungriga för en välbehövlig fika i skuggan. Efter pausen letade vi upp svärdkrissla *Inula ensifolia*. Den hade också sett sina bästa dagar men några exemplar blommade fortfarande fint.

Ledare för denna "ökenvandring" var Jörgen Petersson och Lars-Åke Pettersson.

Marita Westerlind

Exkursion till Källmyrar i Lojstatrakten den 12 augusti 2006

Exkursionsdeltagarna mötte upp vid Lojsta kyrka, och därifrån tog vi oss mot det första exkursionsmålet, som var Kviebäcken i Lojsta, ett relativt nytt naturreservat drygt 1,5 km norr om kyrkan. Här finns en parkeringsplats till reservatet, och i gruset sågs nattljus *Oenothera biennis* och rotfibbla *Hypochoeris radicata*, troligen spridda hit med gruset när

parkeringsplatsen ställdes i ordning. I diket intill blommade luddunört och rosendunört, *Epilobium parviflorum* och *E. hirsutum*.

När man träder in i reservatet möts man av en tät barrskog, som här växer på sandigt underlag. I kanten växte örnbräken *Pteridium aquilinum*, vilket föranledde en diskussion om det kunde röra sig om underarten slokörnbräken, ssp. *aquilinum* (vi kom inte fram till någon klar slutsats under exkursionen; en noggrannare efterkontroll något senare visar på att slokörnbräken växer här). Längs småstigar, upptrampade av betande nöt, kom vi ganska snabbt fram till bäcken, som här omges av en bred öppen bård. Närmast skogsbrynet såg vi ljung, blodrot, loppstarr, blåtåtel (*Calluna vulgaris*, *Potentilla erecta*, *Carex pulicaris*, *Molina caerulea*) och låga, strödda tallar *Pinus sylvestris*. Närmare bäcken dominerade axag och knappag, *Schoenus ferrugineus* och *S. nigricans*, och hybriden mellan dem. Här kunde vi finna slätterblomma, ängsvädd, kärrlilja, ängsull, gräsull och i blötare vattenhål växte vattenklöver och vit näckros (*Parnassia palustris*, *Succisa pratensis*, *Tofieldia calyculata*, *Eriophorum angustifolium*, *E. latifolium*, *Menyanthes trifoliata*, *Nymphaea alba*). Vi följde sedan den meandrande bäcken uppströms. I öppet vatten och i våt, blottad ävja växte vattenbläddra, dybläddra och dvärgbläddra (*Utricularia vulgaris*, *U. intermedia* och *U. minor*), den senare vackert i blom. Här fanns också storsileshår och källnate, *Drosera anglica* och *Potamogeton coloratus*. Den andra *Drosera*-arten som man kan finna på Gotland, rundsileshår, *Drosera rotundifolia*, växte på vitmosstuvor, som bildats kring låga tallar eller enbuskar en bit in från bäcken. För

Kviebäcken, Lojsta. Foto: Bo Göran Johansson

att få se den mest specialiserade källmyrsarten, brunögontröst *Euphrasia salisburgensis* var. *schoenicola*, fick vi dra oss ytterligare en bit uppströms. Här växte den, ännu i början av sin blomning, i axagtuvor invid bäcken. Här fanns också svarthö och sumpnycklar, *Bartisia alpina* och *Dactylorhiza majalis* ssp. *traunsteineri*, som företrädesvis hör hemma i källmyrsmiljö, men som ibland kan visa sig också i mer fuktängsbetonade biotoper.

Nästa mål var Botes källmyr, drygt tre km nästan rakt västerut, även detta ett naturreservat. För att ta oss dit körde vi först en bit söderut och tog av mot väster vid Kvie fram till Korsgatan på Lojsta hed. Här, där russen brukar premieras (vi såg inga under exkursionen) parkerade vi oss och vandrade norrut längs en stig, som bland annat korsade ett litet bestånd av ängsskära *Serratula tinctoria*, som inte alls är vanlig på Gotland. Vi passerade ett litet fuktstråk och tog småningom, en knapp km norr om Korsgatan, av till höger och nådde så ett vattenhål, där skogen öppnade sig mot ett större myrområde. I denna myr fanns mycket brunögontröst, men den mest intressanta arten här var en källmyrsform av höskallra, *Rhinanthus serotinus*. Den kännetecknas av smala blad, rödanlupen stjälk och starkt gula blommor. I detta område observerades den först av Bengt Pettersson år 1950, som redan då ifrågasatte dess arttillhörighet. Under senare tid har det på nytt gjorts jämförelser med öselskallra, *Rhinanthus oeseliensis*, senast av Torbjörn Lindell i Svensk Botanisk Tidskrift (2006 (4), sid. 261–262).

Nu återvände vi till Korsgatan, och efter en matpaus avslutades exkursionen. Några av deltagarna, som ännu inte fått nog av källmyrar, gjorde en kort avstickare till ett källmyrskomplex halvannan km söderut.

Bo Göran Johansson

Strandvandring på Näsudden den 3 september

När exkursionen började klockan 10 vid kyrkan i Näs så regnade det. En handfull personer hade trots vädret tagit sig ut, och vi började med att flytta oss en knapp km ner mot vägskälet vid Gans för att se på gullborsten *Linosyris vulgaris*, som växer rikligt här, på båda sidor om avtagsvägen mot väster. Den var nu precis i början av sin blomning.

Medan regnet fortsatte så tog vi oss ner mot stranden mot Skallården, den sista sträckan på en mindre brukningsväg genom en betad skog. Här öppnade sig skogen mot en öppen, nötbetad strandäng. Vi vandrade nu söderut mot Örtård, intensivt letande efter saltmålla och strandnål, *Atriplex pedunculata* och *Bupleurum tenuissimum*, två småvuxna arter som gärna gömmer sig i omgivningen. Båda dessa påträffades i vackra bestånd efter bara en kort stunds letande. Närmare stranden, i och vid skonor, kunde vi sedan se på saltört, havsnarv, baltisk strandmalört och glasört (*Suaeda maritima*, *Spergularia media*, *Seriphidium maritimum* ssp. *humifusum* och *Salicornia europaea*). Den senare arten sågs här på Näsudden redan av Linné, som lät sig ros över Burgsviken till Näsudden den 10 juli 1741. Han skriver i reseberättelsen att den ”växte jämte hela stranden, där vatnet

stådt öfwer wintren; men Fåren hade så upåtit denna salta Ört, at man med möda kunde se henne, om man ej nog såg efter; wi fägnade oss att finna denna Ört i Sverige...” Det är med stor säkerhet från Näsudden, som Linnés typexemplar för glasört är taget, även om det kanske var lite längre söderut på udden. Med detta avslutades exkursionen. Men regnet fortsatte ihärdigt.

Bo Göran Johansson

Svampexkursion vid Holmhällar den 23 september 2006

Vackrare väder kunde man inte ha önskat till årets svampexkursion – det var vindstilla och precis lagom varmt. I detta område dominerar lågväxta tallar och enbuskar, men här finns också enstaka granar och björkar. Den sandiga marken är glest bevuxen med gräs och på en del platser växer riktiga surmarksarter.

Vi var 10 deltagare som samlades utanför Holmhällars pensionat, där några verkligt pampiga fjälliga bläcksvampar växte på gårdsplanen. Efter en insamlingsrunda träffades vi på nytt och gick tillsammans igenom våra fynd. Svamptillgången var god, men en del svampar var litet övermogna. I synnerhet sopparna var på upphällningen efter septembertorkan. Kremlor var det rätt gott om, däremot fanns inte så många riskor och musseronerna hade bara så smått kommit igång. Höjdpunkten var nog den gula flug-

Exkursionsdeltagare samlade för genomgång av dagens svampfynd.

Foto: Anna-Lena Wassberg

svampen som gärna uppenbarar sig i sandiga kustområden och som också brukar vara riklig på Fårö. Ett annat fint fynd var den spetsfotade champinjonen som växte nere på stranden. Dessa båda arter är i Sverige nästan uteslutande funna på Gotland och Öland. En tredje rödlistad art var dvärgjordstjärna, ett syskon till Gotlands landskapssvamp rödbrun jordstjärna. Till sist intog vi vår matsäck på stranden bland de ståtliga raukarna. Ledare var undertecknad

Elsa Bohus Jensen

Nomenklaturen i nedanstående lista är i enlighet med Hallingbäck, T & Aronsson, G. (red.) 1998: Ekologisk katalog över storsvampar och myxomyceter. ArtDatabanken, SLU. Uppsala . Second revised and extended printing.

Gärdenfors, U. (ed.) 2005: Rödlistade arter i Sverige 2005. ArtDatabanken, SLU, Uppsala. Kategorier: RE Försvunnen, CR Akut hotad, EN Starkt hotad, VU Sårbar, NT Missgynnad,

DD Kunskapsbrist, NE Ej bedömd.

Agaricus spissicaulis, spetsfotad champinjon
Agaricus sylvicola, knölfotad champinjon
Agaricus sylvatica, skogschampinjon
Aleuria aurantia, mönjeskål
Amanita citrina, vitgul flugsvamp
Amanita gemmata, gul flugsvamp (NE)
Amanita muscaria, röd flugsvamp
Amanita rubescens, rodnande flugsvamp
Armillaria mellea, honungsskivling
Boletus badius, brunsopp
Boletus edulis, stensopp (Karl Johan)
Bovista aestivalis, mångformig äggsvamp
Bovista plumbea, blygrå äggsvamp
Calvatia excipuliformis, långfotad röksvamp
Calvatia utriformis, hörngrå röksvamp
Cantharellus cibarius, kantarell
Chroogomphus rutilus, rabarbersvamp
Clitocybe clavipes, klubbtrattskevling
Clitocybe gibba, sommartrattskevling
Clitopilus prunulus, mjölskevling
Collybia maculata, horngrå nagelskevling
Collybia peronata, brännagelskevling
Coprinus comatus, fjällig bläcksvamp
Cortinarius mucosus, hedspindling
Geastrum schmidelii, dvärgjordstjärna (NT)
Hygrocybe conica, toppvaxkevling
Hygrocybe persistens, spetsvaxkevling
Hygrocybe virginea, vit vaxkevling
Hygrophoropsis aurantiaca, narrkantarell
Lactarius deterrimus, blodriskä
Lactarius glycosmus, kokosriskä

Lactarius rufus, pepparriska
Leccinum variicolor, fläcksopp
Lepiota alba, vit fjällskivling
Leucopaxillus giganteus, jättetrattskevling
Lycoperdon pyriforme, gytttrad röksvamp
Macrolepiota procera, stolt fjällskivling
Macrolepiota rhacodes, rodnande fjällskivling
Marasmius oreades, nejlikbrosskevling
Marasmius scorodonius, lökbrosking
Mycena epipterygia, flåhätta
Mycena zephirus, fläckhätta
Paxillus involutus, pluggskivling
Polyporus perennis, skinnlicka
Russula caerulea, puckelkremla
Russula cessans, tallkremla
Russula decolorans, tegelkremla
Russula delica, trattkremla
Russula integra, mandelkremla
Russula obscura, vinkremla
Russula sanguinea, blodkremla
Russula sardonia, tårkremla
Russula xerampelina, sillkremla
Suillus bovinus, örsopp
Suillus granulatus, grynopp
Suillus luteus, smörsopp
Suillus variegatus, sandsopp
Tricholoma albobrunneum, kastanjemusseron
Tricholoma terreum, jordmusseron
Tylopilus felleus, gallsoopp

Summa: 60 arter

Innehåll

- 3 Caroline Edelstam:
”Landet blev helt bart och skallagt”
Hur landskapet på södra Gotland (Sudret)
såg ut på Linnés tid jämfört med idag
- 22 Dan Paulsen och Jörgen Petersson:
Inventering av gulyxne *Liparis loeselii* på Gotland under 2006
- 32 Exkursionsrapporter 2006

Öppet hus sommaren 2007

Vi har som tidigare Öppet hus-träffar i år, med början måndag 28 maj. Alla som har frågor, behöver bestämningshjälp eller bara vill träffa likasinnade är välkomna!

Vi har öppet varannan måndag från kl. 19 (jämna veckor) fram till och med 20 augusti, dvs. 28 maj, 11 juni, 25 juni, 9 juli, 23 juli, 6 augusti och 20 augusti.

Adress: Ekmansgatan 11 (f.d. Baptistkyrkans lokaler, en trappa ner).

